

# Čas žen



Petrohradská spisovatelka Jelena Čižovová.

době se mnozí zabývali malováním ikon, přeli se o základní pravidla tvorby, tváře, o nebeskou klenbu. Učili se staré techniky, snažili se pochopit, proč malíř používá tu či onu barvu – rumělkou, nazlátlý okr nebo jemně bělený kraplak. Ukazuje se, že i to bylo určováno kánonem, jak vyprávěl Gríša. Dodnes se mi jeho rané práce líbí. Snažil se najít způsob, jak zachytit obraz světa, tak přesně, jako Byzantinci, kteří viděli vesmír jako chrám. Škoda, že se pak začal věnovat instalacím. Ale tenkrát jsme spolu o všem hodně debatovali a já se mu snažila vysvětlit, proč můj život není ovlivněn kánonem. Těžko se mi pokračuje v tradicích, v nichž chybí cokoli osobního, především vlastní vzpomínka. Gríša namítal, že zveličuji význam osobního prožitku, což práci škodí.

## IX. Vnučka

Vždy, když padá sníh, vzpomínám na babičky. Stojím u okna a přemýšlím. Moje babičky nestonaly, prostě odešly během jednoho roku. Nejprve Glikerie, potom Ariadna. A babička Jevdokie se dožila podzimu, to už jsem byla v prvním ročníku na vysoké škole. Tehdy jsme bydlely samy. Rodina otčima dostala dvoupokojový byt, ale k nám nikoho dalšího nenastěhovali. Z volného pokoje jsme udělaly koupelnu, takže se babičky ještě stačily vykoupat jako normální lidé. Dříve se musely mýt v pokojích. V kuchyni to Zinaida Ivanovna nikdy nedovolila a do lázní už nedošly. Ohřívala jsem vodu, špinavou vynášela a Zinaida křičela, že se tam dělá vlhkost i přesto, že jsem tam vždy rozložila voskované plátno a nikdy jsem vodu nevylévala do dřezu, ale do záchodu.

Ke konci života se u nich začaly projevovat příznaky stařecké demence. Babička Jevdokie měla radost, jak všechny přechytračila a já se teď díky tomu můžu přestěhovat k Zinaidě, vždyť jsem tam stejně přihlášená, dostali přece byt pro tři. Nechtěla jsem jí kazit radost, ale věděla jsem, že by mě Zinaida k sobě nevzala. Už dříve prohlašovala, že na ubytování kdejakého přivandrovalce nemá v bytě místo. A babička Ariadna vyhrožovala, že na ni pošle úřady. Říkala, že na světě jsou ještě dobří lidé. Vedení podniku nás podpoří a když to bude nutné, klidně dojdeme až k samotnému Kalininovi. A Zinaida se jenom smála a říkala: „už bylo načase.“ Babičce Ariadně se také všechno pletlo. Zdálo se jí, že jsou ještě všichni naživu – i její vnuci, i moje máma a dokonce i Kalinin. Šeptala: „tam v televizi...“ Pamatuji si, jak jsem se rozplakala a šla k Zinaidě Ivanovně, aby je nechala na pokoji, a slíbovala jí, že se nikam stěhovat nebudu. A Zinaida se zase jen smála: „Tak to zkus. Myslíš, že mám strach? V podniku mám dobré jméno a ty ježibaby ať se klidně přisouraj, uvidíš, jak odsud poletí!“ Když všechny zemřely, přišli ke mně z domovní správy a sdělili mi, že je na byt vydán dekret a že musím během tří dnů odjet do místa trvalého bydliště. Tehdy mi otčím poradil, abych si přece jen promluvila se Zinaidou, protože na něho nedá. Abych jí zkusila poprosit, zda by mi nedali alespoň malou místnost, klidně sklepni, když je předsedkyně odborů a máma obětovala podniku tolik let. Po

pohřbech jsem byla už úplně bezradná a k tomu mi ještě Zinaida sdělila, že v podniku žádné volné pokoje nejsou. Kdyby nebylo mojí školy, zůstala bych na ulici. I přesto, že jsem měla trvalé bydliště v Leningradu, poskytli mi místo na kolejích, a to jen díky mé francouzštině. Šla jsem podat žádost na děkanát, kde zrovna obdrželi dopis z Francie a já jim nabídla svoji pomoc. Když Francouzi přijeli, opět se na mě obrátili, abych jim místo vyučování překládala. Sice měli tlumočníci, ale ta ne všemu rozuměla, obzvláště když se mluvilo rychle. Ze začátku jsem v tom taky trochu plavala, ale pak jsem si zvykla. Jejich vedoucí ke mně přistoupil a říká: „To je zvláštní spojení: mladá mademoiselle a tak archaický jazyk.“ Vysvětlila jsem mu, že francouzsky mě učila moje babička. „Ted’ už tomu rozumím,“ usmál se. Zpočátku jsem bydlela na kolejích, potom jsem potkala Gríšu a pronajali jsme si pokoj, i přesto, že si jeho rodiče nepřáli, abychom spolu bydleli. Jeho odjezd nás přišel draho. Nezbyly mi vůbec žádné peníze. Obíhala jsem různé ateliéry, dokud jsem si nekoupila tenhle byt. Tenkrát se začaly moje práce prodávat. Nejprve levně, potom drah a drah, obzvláště poté, co se jeden z mých obrazů dostal do Ruského muzea. Dokonce chvíli visel v expozici, než ho přesunuli do depozitáře. Některé se uchytily v soukromých sbírkách u nás i na Západě. Dnes je obtížné vysledovat osud mých obrazů.

Opravila a převezla jsem nábytek, který zůstal po babičkách. To otčím vymyslel, aby se vše odvezlo a uschovalo u něho na vesnici v domě, který zůstal po smrti příbuzných prázdný. Jeho žena o tom nevěděla, protože dům nikdy neopravili, a tak jí k ničemu nebyl. Některé kusy bylo nutné zrestaurovat, takže teď už nemám v bytě nic moderního, ani skříně, ani pohovky, ani křesla.

Když jsem Gríšu potkala na výstavě, znovu mě přesvědčoval, ať jedu s ním. Říkal, že tady z toho nic kloudného nevzejde a že život by přece neměl být řízen jen rozumem, ale i srdcem. Odmítla jsem, protože jsem si vzpomněla na babičky a na mámu. Já odjedu a ony tu zůstanou. Co by si tu beze mne počaly? Ted’ už vím, že měl Gríša pravdu. Dnes bych s ním odjela, ale na to už je pozdě. Někdy, když prostírám damaškový ubrus s růžemi, představuji si, jak všichni usedáme kolem stolu – otec, matka i babičky. To pro ně jsem koupila tak velký byt, aby se nemuseli bát, že nám ho zase někdo vezme. Ted’ jsem stále s nimi, přestože mě nevidí, jako kdyby mezi námi byla stěna, ale mně to nevadí. Sednu si, chvíli posedím a znovu se postavím k malířskému stojanu, abych poslouchala jejich hlasy a proměnila se v jinou holčičku, v takovou, která si všechno pamatuje.

Nedávno se mi do rukou dostaly starobylé verše s názvem Holubí kniha, i když je to divné, protože tam o holubech není ani slovo. V té knize je příběh o Křivdě a Pravdě, který, když čtu, zdá se mi, jako bych si vše pamatovala. Rozznám slova, která mě znepokojují a doufám, že se mi podaří najít způsob, jak je zachytit na plátno. Proč bych jinak byla malířkou, uléhala a zase se probouzela?

Přeložila Adéla KOUTNÁ

Dokončení ze str. 17

Jednou, když v Paláci chystali výstavu, snažila jsem se vysvětlit, že vidím čáru, která vede od kraje ke kraji středem obrazu. To, co je dole, by mělo být malé, a k tomu je třeba perspektiva, aby se to vzdalovalo. Ale tam nahoře se to otáčí, vše se přibližuje, abychom viděli, jak se to vynořuje z hlubiny. Pokud bychom to nakreslili podle pravidel, tak, jak náleží, všechno důležité se zploští a zapadne do země. Larisa Jevgeněvna mě vyslechla a potom zavolala babičkám a babička Jevdokie mi vynadala, že plácám hlouposti a že mě vezmou a zavrou do blázince. Zprvu jsem jí nevěřila, ale potom mi babička Ariadna vysvětlila, že se Larisa obává nervového zhroucení a pokud se to v nejbližší době nezmění, doporučuje mě vzít k psychiatrovi, jinak to bude muset udělat sama. Od té doby jsem mlčela a kreslila „správné“ obrázky, díky kterým jsem se dostala na vysokou umělecko-průmyslovou školu Věry Muchinové.

Potom jsem se ještě dlouho bála, a proto moje opravdové práce vznikly až později, když jsem začala vystavovat na bytových výstavách. Tam už se jim nikdo neivil. V té

Další vítězný překlad ze soutěže Současná ženská próza Ruska si můžete přečíst na [www.literarky.cz](http://www.literarky.cz)

medailon

## Mezi starým a novým životem

Autorka románu Čas žen, petrohradská spisovatelka Jelena Čižovová, sice vystudovala finančnictví, ale oboru se vlastně nikdy nevěnovala. Až do devadesátých let vyučovala soukromě anglický jazyk a zároveň se ve svém volném čase věnovala samostudiu, noci trávila nad knihami, psala básně, bez naděje na jejich vydání.

V roce 2000 literární žurnál Zvezda zveřejnil její první román Malý Zaches (Крошки Цахес) – a stal se jejím „literárním domovem“, jak sama říká. O dva roky později tu vydala román Lavra (Лавра), který vyvolal rozporuplnou reakci kritiky. Děj je zasazen do sedmdesátých let, kdy se mnohým zdálo, že pravoslavná církev je sama o sobě spásou od špíny života, od prázdnoty bezvěrectví. Autorka se ale domnívá, že církev neprošla sovětským obdobím beze ztrát. Časopisecká podoba románu Kriminálnice (Преступница), který se věnuje ruskoožidovskému tématu a šířeji i národnostní otázce v Sovětském svazu, byla vydána

v roce 2005. Na rozdíl od hlavní hrdinky Lávy, která je ovlivněna „tradici inteligence“ a svůj vzor proti totalitnímu státu se snaží opřít o hodnoty, které jsou mu organicky cizí, hrdinka Kriminálnice (v knižním vydání se autorka vrátila k původnímu názvu Polokrevná - Полукровка) je připravena dát státu-Leviatanu „adekvátní“ odpověď – utkat se s ním na jeho hřišti za pomoci jeho amorálních, ale efektivních metod. V románu Orest a syn (Орест а сын, 2007) se Čižovová věnuje tématu neúspěchu sovětské civilizace, který byl způsoben odmítnutím základních duchovních poznatků velkých civilizací minulosti.

V roce 2009 vyšel román Čas žen (Время женщин), který má pro autorčinu tvorbu mimořádný význam. Hlavními hrdyni románu jsou „obyčejní lidé“, kteří po sobě nezanechali žádná písemná svědectví o těžkých, místy až tragických životech. Tři osamělé staré ženy, „leningradské bohyně osudu“, tu nalézají poslední životní poslání

ve výchově a vzdělávání osiřelých holčiček. Uplatňují v této nesnadné činnosti veškeré své životní zkušenosti, své představy o spravedlnosti, důstojnosti, dobru a zlu... O názvu svého románu Čižovová hovořila v rozhovoru pro rozhlasovou stanici Hlas Ruska: „Když jsem vybírala název pro svůj román, myslela jsem na uplynulé 20. století, na to, že tohle století bylo skutečně dobou žen. Zahynulo mnoho mužů – nejdřív v první světové válce, pak byla revoluce, občanská válka, strašlivé represe, hlad. Druhá světová válka. A ženy se musely životem protloukat samy, protože musely vychovávat děti a překonávat všechny těžkosti. A proto si myslím, že veškeré břímě 20. století na sobě nesly převážně ženy.“

V knize Terakotová stařena (Терракотовая старуха, 2012) se autorka (na základě osobní zkušenosti) zaměřuje na přechod sovětské civilizace na „postsovětskou“. Hlavní hrdinka, vysokoškolská profesorka, která přednáší na škole v Leningradě,

se stane první asistentkou, pravou rukou člověka „nového typu“. Poté, co zakusí různá pokušení a útrapy „nového života“, opustí svět byznysu, protože nemůže svůj život zatížený sovětskou minulostí žít podle vlčích zákonů panujících v období počátečního hromadění kapitálu. Hrdinka si teprve po dvaceti letech položí otázku, kým vlastně ve skutečnosti je, zda vítězkou či poraženou.

Zatím poslední román Jeleny Čižovové – Planeta hub (Планета грибов, 2014) rozvíjí stejné téma z jiného, historického úhlu pohledu. Jedná se o katastrofický román zachycující obraz současného Ruska.

Za román Malý Zaches získala Čižovová cenu Severní Palmyra i cenu časopisu Zvezda za nejlepší debut. S románem Lavra se dostala do užšího výběru ceny Ruský Booker, stejně jako o dva roky později s románem Polokrevná. V roce 2009 se Jelena Čižovová stala laureátkou ceny Ruský Booker za román Čas žen. /red